

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

ดนตรี-นาฏศิลป์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

ผู้เรียบเรียง

ดุษฎี มีป้อม ศษ.บ., ศศ.ม.

นิลวรรณ ถมั่งรักษัลลัตว์ ศษ.บ. (เกียรตินิยม), กศ.ม.

ผู้ตรวจ

เวณิกา บุญนาค ศษ.บ.

ประเมษฐ์ บุญยะชัย ศษ.บ., ศศ.ม.

ประพันธ์ศักดิ์ พุ่มอินทร์ กศ.บ., ศศ.ม.

บรรณาธิการ

สุระ ดามาพงษ์ กศ.บ., กศ.ม.

ทวีศักดิ์ จริงกิจ ศป.บ., ศศ.ม.

สุจินันท์ กาญจนรัตน์ ศษ.บ. (เกียรตินิยม)

ธนกัทร ภูราศรี ศป.บ.

ผลิตและจัดจำหน่ายโดย บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด

วัฒนาพานิช สำนักพิมพ์

216-220 ถนนบำรุงเมือง แขวงสำราญราษฎร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200

โทร. 02 222 9394 • 02 222 5371-2 FAX 02 225 6556 • 02 225 6557

email: info@wpp.co.th

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

ดนตรี-นาฏศิลป์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย
ห้ามละเมิด ทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่
ส่วนหนึ่งส่วนใด เว้นแต่จะได้รับอนุญาต

ผู้เรียบเรียง

ดุชนันท์ มีป้อม

นิลวรรณ ถมั่งรักษ์สัตว์

ผู้ตรวจ

เวณิกา บุญนาค

ประเมษฐ์ บุญยะชัย

ประพันธ์ศักดิ์ พุ่มอินทร์

บรรณาธิการ

สุระ ดามาพงษ์

ทวีศักดิ์ จรุงกิจ

สุจินันท์ กาญจนรัตน์

ธนาภัทร ภูวาศรี

ISBN 978-974-18-5998-6

พิมพ์ที่ บริษัท โรงพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด นายเรณูชัย จงพิพัฒน์สุข กรรมการผู้จัดการ

คำนำ

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน **ดนตรี-นาฏศิลป์** ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เล่มนี้จัดทำขึ้นตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยมีเป้าหมายให้นักเรียนและครูใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามสาระ มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลางที่หลักสูตรกำหนด รวมทั้งพัฒนานักเรียนให้มีสมรรถนะสำคัญตามที่ต้องการทั้งด้านการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้ทักษะชีวิต และการใช้เทคโนโลยี ตลอดจนพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทำประโยชน์ให้สังคม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างมีความสุข

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน **ดนตรี-นาฏศิลป์** เล่มนี้ยึดแนวการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ใช้หลักการส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจธรรมชาติของดนตรี-นาฏศิลป์ และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยพัฒนานักเรียนแบบองค์รวมอยู่บนพื้นฐานของการบูรณาการความคิดรวบยอด ที่เน้นให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยกระบวนการที่เน้นการปฏิบัติ (Active Learning) และเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (Brain-based Learning) ซึ่งเน้นการเรียนรู้ให้ตรงกับรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Styles) เน้นทักษะที่สร้างเสริมความเข้าใจที่คงทนของนักเรียน ซึ่งเป็นผลลัพธ์ปลายทางที่ต้องการให้เกิดตามหลักสูตร

การจัดทำหนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน **ดนตรี-นาฏศิลป์** เล่มนี้ คณะผู้จัดทำซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาและการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ได้กำหนดหน่วยการเรียนรู้ให้ครอบคลุมสาระดนตรี-นาฏศิลป์ และออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ แบบฝึกทักษะกระบวนการทางดนตรี-นาฏศิลป์ กิจกรรมเสนอแนะ โครงการ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และคำถามทบทวนให้สมบูรณ์อยู่ในเล่มเดียว

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน **ดนตรี-นาฏศิลป์** เล่มนี้จะสนับสนุนให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้ด้านดนตรี-นาฏศิลป์ และสนับสนุนการปฏิรูปการเรียนรู้ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

คณะผู้จัดทำ

คำชี้แจง

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ดนตรี-นาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้ออกแบบหน่วยการเรียนรู้ แต่ละหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วย

1. **ตัวชี้วัดชั้นปี** ระบุตัวชี้วัดซึ่งเป็นเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนที่สอดคล้องกับเนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้

2. **ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้** เป็นการรวบรวมเนื้อหาแต่ละหน่วยการเรียนรู้มาจัดระเบียบแสดงความเชื่อมโยงของเนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้ นั้น ๆ

3. **ประโยชน์จากการเรียน** นำเสนอไว้เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนนำความรู้และทักษะจากการเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน

4. **คำถามนำ-กิจกรรมนำ** (ลองคิด ลองตอบ) เป็นคำถามหรือสถานการณ์ที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจ ต้องการที่จะค้นหาคำตอบ

5. **เนื้อหา** ตรงตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดชั้นปี และสาระการเรียนรู้แกนกลาง

6. **ความรู้เสริม/เกิดความรู้** (ดนตรีน่ารู้ นาฏศิลป์น่ารู้) เป็นความรู้เพื่อเพิ่มพูนให้นักเรียนมีความรู้กว้างขวางขึ้น

7. **แหล่งค้นข้อมูล** เป็นแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ หนังสือ สถานที่ บุคคล เป็นต้น เพื่อให้ นักเรียนศึกษาค้นคว้าเนื้อหาที่สอดคล้องกับเรื่องที่เรียน

8. **กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้** (ฝึกฝนดนตรี ฝึกฝนนาฏศิลป์) เป็นกิจกรรมที่กำหนดไว้เมื่อจบเนื้อหาแต่ละช่วง แต่ละตอน เพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่หลากหลาย ใช้แนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับเนื้อหา เหมาะสมกับวัย สะดวกในการปฏิบัติ กระตุ้นให้นักเรียนได้คิด และส่งเสริมให้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

9. **สรุป** ได้สรุปเนื้อหาไว้หลายรูปแบบ เพื่อเป็นการทบทวนความรู้หรือเรียนกว้าง ๆ อย่างรวดเร็ว

10. **กิจกรรมเสนอแนะ** เป็นกิจกรรมเสนอแนะให้นักเรียนได้ปฏิบัติ เพื่อพัฒนาทักษะการคิด การวางแผน และการแก้ปัญหาของนักเรียน

11. **โครงงาน** เป็นการให้นักเรียนปฏิบัติโครงงาน โดยเสนอแนะหัวข้อโครงงานและแนวทางการปฏิบัติ

12. **การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน** เป็นกิจกรรมที่เสนอแนะให้นักเรียนได้นำความรู้ ทักษะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

13. **คำถามทบทวน** เป็นคำถามเพื่อทบทวนผลการเรียนรู้ของนักเรียน

14. **บรรณานุกรม** เป็นรายชื่อหนังสือ เอกสาร เว็บไซต์ที่ใช้ประกอบการเขียน

15. **อภิธานศัพท์** เป็นคำสำคัญที่แทรกอยู่ในเนื้อหาซึ่งพิมพ์ด้วยสีชมพูและนำมาจัดเรียงตามลำดับตัวอักษรและอธิบาย

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 สร้างสรรค์

องค์ประกอบดนตรี... 1

ตัวชี้วัดชั้นปี	1
ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้.....	1
ประโยชน์จากการเรียน	1
ลองคิด ลองตอบ	1

1. การเปรียบเทียบองค์ประกอบดนตรี

ในงานศิลปะ

1.1 การเปรียบเทียบองค์ประกอบดนตรี

ในงานศิลปะแต่ละแขนง

ฝึกฝนดนตรี

1.2 เทคนิคที่ใช้ในการสร้างสรรค์งาน

ดนตรีและศิลปะแขนงอื่น.....

ฝึกฝนดนตรี

2. การเลือกใช้องค์ประกอบดนตรีในการ

สร้างสรรค์บทเพลง.....

2.1 การเลือกจังหวะในการสร้างสรรค์

บทเพลง

2.2 การเรียบเรียงทำนองเพลง

ฝึกฝนดนตรี

3. การเปรียบเทียบความแตกต่างของ

บทเพลง.....

3.1 เครื่องดนตรี

3.2 อัตราจังหวะ

3.3 รูปแบบของบทเพลง

3.4 การประสานเสียง

ฝึกฝนดนตรี

แหล่งค้นข้อมูล

สรุป

กิจกรรมเสนอแนะ

โครงงาน.....

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ..

คำถามทบทวน

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ทักษะดนตรี..... 22

ตัวชี้วัดชั้นปี.....

ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้.....

ประโยชน์จากการเรียน

ลองคิด ลองตอบ.....

1. เทคนิคและการแสดงออกในการขับร้อง

และบรรเลงดนตรีเดี่ยวและรวมวง.....

1.1 เทคนิคและการแสดงออกในการขับร้องเดี่ยว.....

1.2 เทคนิคและการแสดงออกในการบรรเลงดนตรีเดี่ยว

ฝึกฝนดนตรี

1.3 เทคนิคและการแสดงออกในการขับร้องและบรรเลงดนตรีรวมวง..

ฝึกฝนดนตรี

2. การประพันธ์เพลงเบื้องต้น

2.1 หลักในการประพันธ์เพลงเบื้องต้น

2.2 อัตราจังหวะ $\frac{2}{4}$ และ $\frac{4}{4}$

2.3 การประพันธ์เพลงในอัตรา

จังหวะ $\frac{2}{4}$ และ $\frac{4}{4}$

ดนตรีน่ารู้.....	37
ฝึกฝนดนตรี.....	37
3. การจัดการแสดงดนตรีในโอกาสต่าง ๆ	37
3.1 การเลือกวงดนตรี.....	37
3.2 การเลือกบทเพลง.....	38
3.3 การเลือกและจัดเตรียมสถานที่...	38
3.4 การเตรียมบุคลากร.....	38
3.5 การเตรียมอุปกรณ์และเครื่องมือ..	39
3.6 การจัดรายการแสดง	39
ฝึกฝนดนตรี.....	39
แหล่งค้นข้อมูล.....	39
สรุป.....	40
กิจกรรมเสนอแนะ.....	43
โครงการ.....	43
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ..	43
คำถามทบทวน	43

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ดนตรีกับมรดก

ทางวัฒนธรรม 44

ตัวชี้วัดชั้นปี	44
ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้.....	44
ประโยชน์จากการเรียน	44
ลองคิด ลองตอบ	44
1. ประวัติดนตรีในยุคสมัยต่าง ๆ.....	45
1.1 ประวัติดนตรีไทยในยุคสมัย	
ต่าง ๆ.....	45
ฝึกฝนดนตรี.....	51
1.2 ประวัติดนตรีตะวันตกในยุคสมัย	
ต่าง ๆ.....	51
ฝึกฝนดนตรี.....	55
2. อิทธิพลของดนตรี.....	56
2.1 อิทธิพลของดนตรีต่อบุคคล.....	56

2.2 อิทธิพลของดนตรีต่อสังคม	56
ฝึกฝนดนตรี.....	57

3. ปัจจัยที่ทำให้งานดนตรีได้รับการ

ยอมรับ	57
3.1 ลักษณะเด่นของดนตรีไทย	57
3.2 ลักษณะเด่นของดนตรีสากล.....	58
ฝึกฝนดนตรี.....	59
แหล่งค้นข้อมูล.....	59
สรุป.....	60
กิจกรรมเสนอแนะ.....	62
โครงการ.....	63
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ..	63
คำถามทบทวน	63

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 พื้นฐานความรู้ของ

นาฏศิลป์และ

การละคร..... 64

ตัวชี้วัดชั้นปี	64
ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้.....	64
ประโยชน์จากการเรียน	64
ลองคิด ลองตอบ.....	64
1. ภาษาท่าหรือภาษาทางนาฏศิลป์	65
1.1 ภาษาท่าที่มาจากท่าทาง	
ธรรมชาติ.....	65
1.2 ภาษาท่าที่มาจากการประดิษฐ์	66
1.3 การใช้ภาษาท่าหรือภาษาทาง	
นาฏศิลป์	66
ฝึกฝนนาฏศิลป์.....	68
2. องค์ประกอบของนาฏศิลป์.....	68
2.1 จังหวะทำนอง.....	68
2.2 การเคลื่อนไหว	69
2.3 อารมณ์และความรู้สึก.....	69

2.4 นาฏยศัพท์และภาษาท่า	70
2.5 รูปแบบการแสดง	70
2.6 การแต่งกาย	72
นาฏศิลป์นาฏ	72
ฝึกฝนนาฏศิลป์	72
3. เปรียบเทียบความแตกต่างของการ	
แสดงร่ำวงมาตรฐานกับการแสดง	
รำจุมลายเบญจกาย	73
3.1 ด้านจังหวะทำนอง	73
3.2 ด้านการเคลื่อนไหว.....	73
3.3 ด้านอารมณ์และความรู้สึก	74
3.4 ด้านนาฏยศัพท์และภาษาท่า.....	74
3.5 ด้านรูปแบบการแสดง.....	75
3.6 ด้านการแต่งกาย	75
ฝึกฝนนาฏศิลป์	76
แหล่งค้นข้อมูล	76
สรุป	77
กิจกรรมเสนอแนะ	78
โครงงาน.....	78
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ..	78
คำถามทบทวน	78

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 ทักษะการแสดง

นาฏศิลป์ไทย..... 79

ตัวชี้วัดชั้นปี	79
ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้.....	79
ประโยชน์จากการเรียน	79
ลองคิด ลองตอบ	79
1. รูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทย	80
1.1 การแสดงเป็นหมู่.....	80
1.2 การแสดงเดี่ยว	80
1.3 การแสดงละคร.....	81

1.4 การแสดงเป็นชุดเป็นตอน.....	82
ฝึกฝนนาฏศิลป์	82
2. การประดิษฐ์ท่ารำ	83
2.1 หลักสำคัญในการประดิษฐ์ท่ารำ..	83
2.2 ขั้นตอนในการประดิษฐ์ท่ารำ	83
2.3 ตัวอย่างการประดิษฐ์ท่ารำ	
ระบำกฤดาภินิหาร	84
นาฏศิลป์นาฏ	93
ฝึกฝนนาฏศิลป์	93
3. ออกแบบสร้างสรรค์อุปกรณ์และ	
เครื่องแต่งกาย	93
3.1 ตัวอย่างการออกแบบสร้างสรรค์	
อุปกรณ์ประกอบการแสดง.....	94
3.2 ตัวอย่างการออกแบบสร้างสรรค์	
เครื่องแต่งกายประกอบ	
การแสดง.....	96
ฝึกฝนนาฏศิลป์	97
4. การจัดการแสดงนาฏศิลป์ไทย	
ในโอกาสต่าง ๆ	98
4.1 ประเภทของงาน.....	98
4.2 ขั้นตอนการดำเนินการจัด	
การแสดง.....	100
4.3 ประโยชน์และคุณค่าของ	
การแสดง.....	101
ฝึกฝนนาฏศิลป์	101
แหล่งค้นข้อมูล	101
สรุป	102
กิจกรรมเสนอแนะ	103
โครงงาน.....	104
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน..	104
คำถามทบทวน	104

หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 นาฏศิลป์และการละคร กับชีวิตประจำวัน ..105

ตัวชี้วัดชั้นปี	105
ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้.....	105
ประโยชน์จากการเรียน	105
ลองคิด ลองตอบ	105
1. บทละคร	106
1.1 โครงเรื่อง.....	106
1.2 ตัวละครและการวางลักษณะนิสัย ของตัวละคร	106
1.3 ความคิดหรือแก่นของเรื่อง.....	107
1.4 บทสนทนา	108
ฝึกฝนนาฏศิลป์.....	108
2. ละครกับชีวิต	108
ฝึกฝนนาฏศิลป์.....	109
3. ความสำคัญและบทบาทของนาฏศิลป์ และการละครกับชีวิตประจำวัน	109

3.1 ความสำคัญของนาฏศิลป์และ การละคร	109
3.2 บทบาทของนาฏศิลป์และการละคร กับชีวิตประจำวัน.....	110
ฝึกฝนนาฏศิลป์.....	111
4. การอนุรักษ์นาฏศิลป์และการละคร ...	112
ฝึกฝนนาฏศิลป์.....	112
แหล่งค้นข้อมูล	112
สรุป.....	113
กิจกรรมเสนอแนะ.....	114
โครงการ	114
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน.....	114
คำถามทบทวน.....	114
บรรณานุกรม.....	115
อภิธานศัพท์	117

สร้างสรรค์ องค์ประกอบดนตรี

ตัวชี้วัดชั้นปี

1. เปรียบเทียบองค์ประกอบที่ใช้ในงานดนตรีและงานศิลปะอื่น (ศ 2.1 ม. 3/1)
2. อธิบายเหตุผลในการเลือกใช้อองค์ประกอบดนตรีในการสร้างสรรค์งานดนตรีของตนเอง (ศ 2.1 ม. 3/4)
3. เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างงานดนตรีของตนเองและผู้อื่น (ศ 2.1 ม. 3/5)

เชื่อมโยงกับสาระการเรียนรู้

ประโยชน์จากการเรียน

รู้จักเลือกใช้และเปรียบเทียบองค์ประกอบและเทคนิคในการสร้างสรรค์งานดนตรีและศิลปะแขนงอื่น รวมถึงสามารถเลือกจังหวะในการสร้างสรรค์บทเพลงและการเรียบเรียงทำนองเพลง และสามารถเปรียบเทียบความแตกต่างของบทเพลงในด้านสำเนียง อัตราจังหวะ รูปแบบของบทเพลง การประสานเสียง และเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง

ฝึกคิด-ลงตอบ

องค์ประกอบของดนตรีไทยและดนตรีสากลมีความแตกต่างกันอย่างไร

1. การเปรียบเทียบองค์ประกอบดนตรีในงานศิลปะ

1.1 การเปรียบเทียบองค์ประกอบดนตรีในงานศิลปะแต่ละแขนง

ในงานศิลปะแต่ละแขนงมีองค์ประกอบต่าง ๆ ในการสร้างสรรค์ผลงาน ดังนี้

1) องค์ประกอบดนตรี ได้แก่

(1) เสียง (tone) เกิดจากการสั่นสะเทือนของวัตถุ ซึ่งถูกส่งไปยังหูโดยผ่านชั้นบรรยากาศ เสียงที่ได้ยินจะเป็นเสียงสูงเสียงต่ำ เสียงดังเสียงเบา หรือมีคุณภาพอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับแหล่งกำเนิดเสียง และจำนวนรอบต่อวินาทีของการสั่นสะเทือนที่ทำให้เกิดเสียงนั้น และสามารถแยกแยะได้เป็นระดับเสียง ความเข้มเสียง สีเสียง สีสันเสียง คุณภาพเสียง ความยาวเสียง

(2) ทำนอง (melody) คือ ตัวโน้ตที่ประกอบรวมกันเป็นประโยคคล้ายกับภาษาพูด ทำนองมีความหลากหลายแตกต่างกันออกไปตามจินตนาการของผู้ประพันธ์ว่าต้องการให้บทเพลงนั้นถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกให้ออกมาในลักษณะใด เช่น ทำนองสนุกสนาน เศร้าสร้อย

(3) อัตราจังหวะ (tempo) บทเพลงแต่ละบทเพลงจะมีการเคลื่อนที่ของทำนองแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้ประพันธ์ว่าจะให้ความเร็วช้า-เร็วเท่าไร และในทางปฏิบัตินั้น การกำหนดความเร็วของแต่ละคนไม่เท่ากัน จึงมีเครื่องกำหนดความเร็ว ที่เรียกว่า “เมโทรโนม” (metronome) โดยใช้การกำหนดจังหวะว่าใน 1 นาที จะมีจังหวะเคาะกี่ครั้ง เช่น allegro มีความเร็ว 125-134 ครั้งต่อนาที

เมโทรโนม (metronome) คือ เครื่องกำหนดจังหวะโดยใช้การบอกว่าหนึ่งนาทีจะมีจังหวะเคาะกี่ครั้ง เช่น allegretto มีความเร็ว 120 ครั้งต่อนาที เป็นต้น ปัจจุบันมีการพัฒนาเป็นแบบดิจิทัล ซึ่งมีราคาค่อนข้างถูกกว่าแบบไขลาน (ภาพ: <http://www.free-photos.biz>)

(4) การประสานเสียง (harmony) การผสมผสานของเสียงที่มีมากกว่า 1 เสียง ในแนวตั้ง หรือในเวลาเดียวกัน

การแสดงดนตรีไทยประกอบฉาก แสง สีที่สวยงาม

2) องค์ประกอบนาฏศิลป์ ได้แก่

(1) ผู้แสดง คือ บุคคลที่ถ่ายทอดเรื่องราวการแสดงหรือบทบาทที่ได้รับมอบหมายผ่านทางกิริยา ท่าทาง การเคลื่อนไหวสู่ผู้ชม ทำให้ผู้ชมมีความรู้สึกนึกคิดตามการแสดง และเกิดความประทับใจ

(2) การเคลื่อนไหว คือ การแสดงออกทางลีลาท่ารำ เป็นการเคลื่อนไหวร่างกายที่มีแบบแผนและสวยงาม การเคลื่อนไหวถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการแสดงนาฏศิลป์ เพราะเป็นสื่อในการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ แทนคำพูด

(3) อารมณ์และความรู้สึก คือ การแสดงออกทางสีหน้าท่าทางเพื่อให้ผู้ชมได้รับรู้และเกิดอารมณ์ร่วมในการชมการแสดง

(4) นาฏยศัพท์และภาษาท่า คือ การแสดงท่าทางแทนคำพูดที่ใช้สื่อให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ

การแสดงนาฏศิลป์ไทยที่ใช้อองค์ประกอบนาฏศิลป์อย่างงดงาม

3) องค์ประกอบทัศนศิลป์ ได้แก่

(1) สี คือ สีที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของศิลปิน โดยการถ่ายทอดตามความเป็นจริงในธรรมชาติ จินตนาการบนพื้นระนาบรองรับ ทำให้ผลงานมีมิติตื้น-ลึก มีระยะใกล้-ไกล เกิดคุณค่าความงามและมีความเหมือนจริง

(2) รูปร่าง รูปทรง คือ รูปร่าง รูปทรงที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของศิลปินตามจินตนาการหรือการเลียนแบบในสิ่งแวดล้อม

(3) จุดเด่น คือ การให้ความรู้สึกเป็นจุดดึงดูดความสนใจ สามารถทำได้หลายลักษณะด้วยกัน เช่น การเน้นจุดเด่นด้วยสี เส้น แสง ขนาด รูปร่าง รูปทรง

(4) ความกลมกลืน คือ การสร้างสรรค์ของศิลปินโดยการนำทัศนธาตุต่าง ๆ มาจัดวางในผลงานทัศนศิลป์ให้กลมกลืน เข้ากันได้ดี ไม่ขัดแย้งกัน

Happy Music

เทคนิคสีอะคริลิกบนผ้าใบ ผลงานของวิทยา อภิรัตน์พันธ์

ตารางเปรียบเทียบองค์ประกอบในงานศิลปะแต่ละแขนง		
ดนตรี	นาฏศิลป์	ทัศนศิลป์
เสียง	ผู้แสดง	สี
ทำนอง	การเคลื่อนไหว	รูปร่าง รูปทรง
อัตราจังหวะ	อารมณ์และความรู้สึก	จุดเด่น
การประสานเสียง	นาฏยศัพท์และภาษาท่า	ความกลมกลืน

ฝึกฝนดนตรี

เปรียบเทียบว่าองค์ประกอบในงานดนตรี นาฏศิลป์ และทัศนศิลป์ เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร

1.2 เทคนิคที่ใช้ในการสร้างสรรค์งานดนตรีและศิลปะแขนงอื่น

การแสดงดนตรีไทยนอกจากจะบรรเลงเฉพาะดนตรีอย่างเดียวยังยังมีการนำเอาดนตรีไทยมาผสมผสานกับดนตรีสากล ประกอบกับการแสดงนาฏศิลป์และ**จินตลีลา**ต่าง ๆ ซึ่งเป็นเทคนิคการผสมผสานระหว่างดนตรีกับดนตรีและดนตรีกับนาฏศิลป์ได้อย่างลงตัว

1) **เทคนิคการผสมผสานระหว่างการแสดงดนตรีไทยกับดนตรีสากล** การผสมผสานระหว่างดนตรีไทยกับดนตรีสากล วงดนตรีไทยที่นำมาผสมนั้นจะเป็นวงที่รวมเอาเครื่องดนตรีทั้งดีด สี ตี เป่ามาบรรเลงร่วมกับวงซิมโฟนีออร์เคสตรา ลักษณะการบรรเลงจะเป็นการนำเอาเพลงไทยมาเรียบเรียงใหม่ และทำการเทียบเสียงของเครื่องดนตรีไทยให้เข้ากับเครื่องดนตรีสากล วงดนตรีที่มีการบรรเลงแบบผสมผสานแบบนี้ เช่น วงบางกอกโซโลโฟน วงกำไล วงสไบ วงฟองน้ำ เป็นต้น

การนำเอาเครื่องดนตรีไทยมาผสมผสานกับเครื่องดนตรีสากลอย่างลงตัว

2) **เทคนิคการผสมผสานระหว่างการแสดงดนตรีกับการแสดงนาฏศิลป์** การผสมผสานระหว่างดนตรีกับนาฏศิลป์มีหลากหลายรูปแบบ เช่น การแสดงละครนอก ละครใน โดยใช้วงปี่พาทย์บรรเลงประกอบ หรือจะเป็นการผสมผสานแบบร่วมสมัยของดนตรีไทย ดนตรีสากล และการแสดงโขนแบบประยุกต์ร่วมกับการบรรเลงวงดนตรีซิมโฟนีออร์เคสตราผสมเครื่องดนตรีไทย เป็นต้น

การนำเอาดนตรีมาแสดงผลสมผสานกับการแสดงนาฏศิลป์อย่างลงตัว

ฝึกฝนดนตรี

ใช้เทคนิคในการสร้างสรรค์ดนตรีตามจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

2. การเลือกใช้อุปกรณ์ประกอบดนตรีในการสร้างสรรค์บทเพลง

2.1 การเลือกจังหวะในการสร้างสรรค์บทเพลง

จังหวะ หมายถึง ความสัมพันธ์ของเสียงกับเวลาหรือรูปแบบความสั้น-ยาวของตัวโน้ตในบทเพลง

1) **จังหวะในทางดนตรีไทย** ประกอบด้วยจังหวะต่อไปนี้

(1) **จังหวะสามัญ** หมายถึง จังหวะทั่วไป ไม่มีเครื่องดนตรีใด ๆ เป็นเครื่องให้สัญญาณจังหวะ ใช้กำหนดระยะถี่ห่างในใจ และจะกำหนดอย่างไรก็ได้แต่ต้องดำเนินไปด้วยความสม่ำเสมอ

(2) **จังหวะฉิ่ง** หมายถึง การกำหนดจังหวะด้วยเสียงของการตีฉิ่งเพื่อให้รู้จังหวะเบาและจังหวะหนัก โดยกำหนดให้เสียง “ฉิ่ง” เป็นจังหวะเบา เสียง “ฉับ” เป็นจังหวะหนัก จังหวะฉิ่งมีอัตราจังหวะ 3 อัตรา ได้แก่

จังหวะ 3 ชั้น	----	--- จังหวะ -	----	--- จังหวะ +	----	--- จังหวะ -	----	--- จังหวะ +
จังหวะ 2 ชั้น	--- จังหวะ -	--- จังหวะ +	--- จังหวะ -	--- จังหวะ +	--- จังหวะ -	--- จังหวะ +	--- จังหวะ -	--- จังหวะ +
จังหวะ ชั้นเดียว	จังหวะ จังหวะ - +	จังหวะ จังหวะ - +	จังหวะ จังหวะ - +	จังหวะ จังหวะ - +	จังหวะ จังหวะ - +	จังหวะ จังหวะ - +	จังหวะ จังหวะ - +	จังหวะ จังหวะ - +

(3) จังหวะหน้าทับ หมายถึง การกำหนดจังหวะด้วยเครื่องดนตรีที่ซึ่งด้วยหนึ่ง เช่น กลอง ตะโพน เป็นต้น จังหวะหน้าทับแบ่งออกเป็น 3 ชนิด ได้แก่ หน้าทับปรบไก่ หน้าทับสองไม้ และหน้าทับพิเศษ

ตัวอย่างการใช้จังหวะในบทเพลงทางดนตรีไทย

เพลงเถา คือ วิธีการบรรเลงและการขับร้องเพลงไทยที่มีอัตราจังหวะประกอบด้วย อัตราจังหวะสามชั้น สองชั้น และชั้นเดียวอยู่ในบทเพลง โดยการบรรเลงจะบรรเลงเป็นลำดับของอัตราจังหวะ เพลงเถานิยมใช้บรรเลงและขับร้องในรูปแบบของเพลงร่ำร้อง คือ เมื่อจบท่อนดนตรีจะบรรเลงรับ ไม่นิยมนำเพลงเถามาร้องให้ดนตรีบรรเลงคลอหรือบรรเลงลาลองแต่อย่างใด ตัวอย่างเพลงเถา เช่น

เพลงแขกต๋อยหม้อ (ท่อน 1)

(จังหวะสามชั้น)

- - - ร	- - - ม	- - - ฟ	- - - ช	- ล ดั ช	- ฟ ม ร	ด ร ม ฟ	- ช - ม
- - - -	- - - -	ช ด ร ม	- ฟ - ช	- ร ร ร	- ม ฟ ช	ล ช ฟ ช	ล ท รื ล
- - - -	- - - ดั	- - - รื	- - - ฟ	- - ช ฟ	ม ร - ม	ร ด - ฟ	- ช - ล
- - - -	รื ดั ล ช	- - - -	ดั ล ช ฟ	- - - -	ช ฟ ม ร	ด ร ม ฟ	- ม - ร

(จังหวะสองชั้น)

- - - -	ร ม ฟ ช	- - - ร	- - - ม	ช ด ร ม	- ฟ - ช	ล ช ฟ ช	ล ท ช ล
- - - -	ดั ล ช ฟ	ม ร ช ร	ม ฟ ช ล	ดั ช ดั ล	ช ฟ ม ช	ฟ ม ร ม	ม ร ด ร

(จังหวะชั้นเดียว)

- (ร ร) -	ช ด ร ม	ร ม ฟ ช	ล ช ท ล	- ล ล -	ช ฟ ม ฟ	- ฟ ฟ -	ม ร ด ร
-----------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

2) จังหวะในทางดนตรีสากล ดนตรีสากลมีจังหวะดังนี้

(1) จังหวะหนัก (strong beat) หมายถึง จังหวะที่มีความหนักกว่าจังหวะอื่น ๆ ภายในหนึ่งห้องเพลงหรือห้องเพลงเดียวกันจะมีหลายกลุ่ม ซึ่งโน้ตที่อยู่ตรงจังหวะหนักนี้จะมีน้ำหนักมากกว่าโน้ตอื่น ๆ ในห้องเดียวกัน แบ่งประเภทของจังหวะหนักเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

– กลุ่ม 2 จังหวะ (duple meter) คือ จังหวะหนักที่จังหวะที่ 1 และจังหวะที่ 2 เป็นจังหวะเบา

– กลุ่ม 3 จังหวะ (triple meter) คือ จังหวะหนักที่จังหวะที่ 1 และจังหวะที่ 2 และ 3 เป็นจังหวะเบา

– กลุ่ม 4 จังหวะ (quadruple meter) คือ จังหวะหนักที่จังหวะที่ 1 และ 3 จังหวะที่ 2 และ 4 เป็นจังหวะเบา

(2) ความยาว (duration) หมายถึง ความสั้น-ยาวของเสียงทุกเสียงที่อยู่ในทำนองเพลง ซึ่งเมื่อนำมาเรียงต่อกันทำให้เกิดจังหวะของรูปแบบทำนองต่าง ๆ

(3) เครื่องหมายกำหนดจังหวะ (time signature) ดนตรีจะดำเนินทำนองไปได้นั้น จำเป็นต้องมีเครื่องหมายเอาไว้ใช้กำหนดจังหวะเพื่อให้ดนตรีดำเนินในทำนองและความเร็วเท่ากัน จังหวะและเวลาในทางดนตรีถูกกำหนดโดยใช้เครื่องหมายกำหนดจังหวะเป็นตัวเลขที่คล้ายกับเลขเศษส่วนแต่ไม่มีเส้นขีดคั่นระหว่างตัวเลข ตัวอย่างเช่น

2	3	4	6
4	4	4	8

เลขด้านบน หมายถึง ใช้บอกจำนวนของตัวโน้ตหรือจังหวะในแต่ละห้อง เช่น

2 หมายถึง มีโน้ตได้ 2 จังหวะใน 1 ห้อง
 3 หมายถึง มีโน้ตได้ 3 จังหวะใน 1 ห้อง
 4 หมายถึง มีโน้ตได้ 4 จังหวะใน 1 ห้อง
 6 หมายถึง มีโน้ตได้ 6 จังหวะใน 1 ห้อง

เลขด้านล่าง หมายถึง ใช้บอกลักษณะของตัวโน้ตที่ใช้เป็นเกณฑ์การนับใน 1 จังหวะ เช่น

2 ใช้แทนโน้ตตัวขาว
 4 ใช้แทนโน้ตตัวดำ
 8 ใช้แทนโน้ตตัวเข็บบัต 1 ชั้น
 16 ใช้แทนโน้ตตัวเข็บบัต 2 ชั้น

(4) ความเร็วของจังหวะ (tempo) หมายถึง ความเร็วในการเคาะจังหวะที่สม่ำเสมอ (down beat) ของบทเพลง จังหวะของเพลงจะเร็วหรือจะช้าขึ้นอยู่กับผู้ประพันธ์เพลงว่าจะกำหนดความช้า-เร็วเท่าไร แต่ในทางปฏิบัตินั้น การกำหนดความช้า-เร็วแต่ละคนมีมาตรฐานไม่เท่ากัน จึงได้มีการประดิษฐ์เครื่องมือที่ใช้เคาะจังหวะขึ้นมาเรียกว่า “เมโทรโนม” (metronome) เพื่อเป็นเครื่องมือใช้สำหรับกำหนดว่ามีความเร็วเท่าไรและมีการกำหนดศัพท์ทางดนตรีขึ้น ดังนี้

คำศัพท์	ความหมายภาษาอังกฤษ	จำนวนครั้งใน 1 นาที	ความหมาย
grave	very slow	40–56	ช้ามาก ๆ
adagio	slow	58–70	ช้ามาก
andante	moderately slow	72–90	ช้า
moderato	moderate	93–100	ปานกลาง
allegretto	moderately fast	102–120	ค่อนข้างเร็ว
allegro	fast	125–134	เร็ว
vivace	lively	136–172	เร็วแบบมีชีวิตชีวา
presto	very fast	174–216	เร็วมาก
prestissimo	as fast as possible	218 up	เร็วที่สุด

ตัวอย่างการใช้จังหวะในบทเพลงทางดนตรีสากล

เพลงชะตาชีวิต

ทำนอง: พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช

คำร้อง: พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ

ร่วมกับ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร

1 นก น้อย คล้อย บิน มา เตียว ดาย คิด คิด มิ วาย กัง วล ให้

4 หม่น ฤ ทัย หมอง ขาด มวล มิตร ไร้ คน ส นิท คู่ เคียง ครอง

7 หลง หลอ นมาย ปอง คน ปรา นิ ขาด เรือน แห้ง พัก พำ นัก นอน

10 ขาด ญาติ บี ดร และ น้อง พี่ บาป กรรม คง มี จำ ทน ระ ทม

13 ท้อง พ้ำ ส่า ยัณห์ ตะ วัน เลือน แสง ลับ นับ วัน จะ เดือน ให้

16 ใจ ต้อง ชื่น ชุม หาก เย็น ลง พ้ำ คง ยั้ง มิติ ยั้ง ตรอม ตรม

19 ชี วิต ระ ทม เพราะ รอ มา จวบ จันทร์ แจ่ม พ้ำ น ภา ผ่อง

22 เฝ้า มอง ให้ เดือน ขุน วิญ ญาณ ลัก วัน บุญ มา สะ ตา คง ดี

บทเพลงชะตาชีวิต ใช้อัตราจังหวะ $\frac{4}{4}$ ในการบรรเลง โดยหนึ่งท่อนเพลงมี 4 จังหวะ เป็นบทเพลงพระราชนิพนธ์ที่มีรูปแบบสไตล์เพลงบลูส์และมีการนำเอาจังหวะสวิงมาผสม โดยการเน้นจังหวะเบาหรือจังหวะยก

2.2 การเรียบเรียงทำนองเพลง

การเรียบเรียงทำนองเพลง เป็นจุดเริ่มต้นของการประพันธ์ทุกรูปแบบ ทำนองในดนตรีต่าง ๆ มักมีท่วงทำนองและรูปแบบเฉพาะตัว ทำนองของดนตรีที่ต่างภาษา ต่างวัฒนธรรม ก็มีรูปแบบของทำนองที่ต่างกัน ในการเรียบเรียงทำนองเพลงมีหลักเกณฑ์เบื้องต้น ดังนี้

1) **โน้ตสำคัญ** ในการสร้างทำนองที่ดีควรคำนึงถึงโน้ตสำคัญของบันไดเสียง ได้แก่ โน้ตทอนิก และโน้ตดอมินันต์ (โน้ตตัวที่ 1 และโน้ตตัวที่ 5) ควรให้โน้ตสำคัญอยู่บนจังหวะที่เหมาะสมตามการเน้นของอัตราจังหวะ เพื่อให้การวางโน้ตและการเน้นจังหวะสอดคล้องกัน

ตัวอย่างโน้ตสำคัญบนจังหวะที่สำคัญ

2) **ช่วงเสียง** หมายถึง ระยะระหว่างโน้ตที่มีระดับเสียงต่ำสุดและโน้ตที่มีระดับเสียงสูงสุด โน้ตในการเรียบเรียงทำนองไม่ควรมีช่วงเสียงที่ห่างกันเกินไป เพราะจะทำให้ยากต่อการร้องหรือการบรรเลง

3) **จังหวะ** เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของทำนอง เพราะจังหวะมีส่วนสำคัญที่ทำให้ทำนองดีหรือไม่ดี เพลงในจังหวะต่าง ๆ คือ

(1) **เพลงจังหวะช้า** บทเพลงจังหวะช้าเป็นบทเพลงที่ได้รับความนิยมมากที่สุดกว่าได้เพลงส่วนใหญ่ที่ได้ยินได้ฟังกันจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก สามารถถ่ายทอดอารมณ์ได้หลากหลายที่สุด ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์เศร้า เหงา อักทัก และสุขใจ เพราะในดนตรีจังหวะช้านั้นสื่อถึงอารมณ์ดังกล่าวได้ดีที่สุด เนื่องจากการดำเนินทำนองช้า ๆ ทำให้เหมาะแก่การเล่าเรื่องในเนื้อเพลงที่ต้องการให้ผู้ฟังรับรู้ได้ลึกซึ้งที่สุด

(2) **เพลงจังหวะปานกลาง** บทเพลงในจังหวะนี้ถือได้ว่าเป็นเพลงที่มีได้ครบทุกอารมณ์ เพราะว่าจังหวะอยู่ระดับกลาง ๆ ระหว่างเพลงช้ากับเพลงเร็ว เมื่อนำเนื้อร้องที่มีลักษณะเศร้า เสียใจ สุขใจมาเรียบเรียงในจังหวะนี้ก็จะสื่อความหมายได้ดี เมื่อนำเนื้อร้องที่มีลักษณะสดใส ร่าเริง สนุกสนานมาเรียบเรียงก็จะได้เป็นเพลงที่มีชีวิตชีวา ฟังแล้วรู้สึกเพลิดเพลินสบายใจและผ่อนคลายไปกับเพลงได้

(3) **เพลงจังหวะเร็ว** เพลงเร็วเหมาะสำหรับเนื้อหาเพลงที่ให้ความสนุกสนานหรือปลุกใจ ฟังแล้วมีจิตใจที่ฮึกเหิม แต่ก็ไม่ใช่ว่าจะสื่อถึงอารมณ์อื่นไม่ได้ ถ้าสื่อถึงอารมณ์รัก อารมณ์ของเพลงรักในเพลงเร็วก็จะมีลักษณะต่างจากเพลงช้า เพลงเร็วจะถ่ายทอดอารมณ์ออกมาในลักษณะอารมณ์โกรธและคึกคะนองได้ดี

ฝึกฝนดนตรี

เลือกใช้อุปกรณ์ประกอบในการสร้างสรรค์ดนตรีตามจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

3. การเปรียบเทียบความแตกต่างของบทเพลง

การเปรียบเทียบความแตกต่างของบทเพลงนั้น จะต้องรู้และเข้าใจถึงองค์ประกอบของดนตรีว่าในแต่ละบทเพลงผู้ประพันธ์ได้เลือกใช้องค์ประกอบใดบ้างในบทเพลง ทำให้เราเข้าใจและซาบซึ้งในบทเพลงมากยิ่งขึ้น การเปรียบเทียบความแตกต่างของบทเพลงพิจารณาจากองค์ประกอบของดนตรี ดังนี้

3.1 เครื่องดนตรี

ในบทเพลงแต่ละบทเพลงมีการเลือกใช้เครื่องดนตรีแตกต่างกันออกไปตามที่คุณประพันธ์ได้เลือกชนิดของเครื่องดนตรี ซึ่งแต่ละชนิดจะมีลักษณะเด่นแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับลักษณะของทำนองเพลง

1) เครื่องดนตรีไทย เครื่องดนตรีไทยแบ่งออกได้ 4 ประเภท คือ เครื่องดีด เครื่องสี เครื่องตี และเครื่องเป่า ดังนี้

(1) เครื่องดีด เป็นเครื่องดนตรีที่มีสาย มีกะโหลกเสียง ใช้นิ้วหรือไม้ดีดให้สายสั่นสะเทือนเกิดเป็นเสียง เช่น

จาง

กระจำปี

ชิง

(2) เครื่องสี เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้สายและคันชัก โดยคันชักจะขึงด้วยหางม้าหลาย ๆ เส้นรวมกัน ใช้สีไปบนสายที่ทำด้วยไหมหรือเอ็นเพื่อทำให้เกิดเสียง เช่น

ซอสามสาย

ซออุ

ซอด้วง

ซอลอ

(3) เครื่องดี เป็นเครื่องดนตรีที่ทำให้เกิดเสียงโดยการใช้ของ 2 สิ่งกระทบกันทำให้สั่นสะเทือนเกิดเป็นเสียง ซึ่งอาจใช้มือหรือไม้ตีกก็ได้ ในวงดนตรีไทยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ เครื่องดีที่ทำด้วยไม้ เช่น

ระนาดเอก

ระนาดทุ้ม

เครื่องดีที่ทำด้วยโลหะ เช่น

ฉิ่ง

ฉาบ

ฆ้องวงใหญ่

กรับ

โกธรง

โหม่ง

เครื่องดีที่ขึงด้วยหนัง เช่น

กลองทัด

ตะโพน

โทน

รำมะนา

(4) เครื่องเป่า เป็นเครื่องดนตรีที่ทำให้เกิดเสียงโดยการใช้ลมเป่า เช่น

ปี่ใน

สังข์

แตงรอง

ขลุ่ยเพียงออ

แคน

2) เครื่องดนตรีสากล เครื่องดนตรีสากลแบ่งออกได้ 5 ประเภท ดังนี้

(1) เครื่องสาย เป็นเครื่องดนตรีที่มีสาย ทำให้สายสั่นสะเทือนด้วยการดีดหรือการส่ายที่ใช้อาจเป็นโลหะหรือเอ็น และมีกล่องเสียงซึ่งใช้ขยายเสียงทำให้เสียงดัง เช่น

กีตาร์

กีตาร์เบส

ฮาร์ป

ไวโอลิน

ไวโอลา

ไวโอลอนเชลโล

ดับเบิลเบส

(2) เครื่องลมไม้ เป็นเครื่องดนตรีที่แต่เดิมทำด้วยไม้ แต่ในปัจจุบันอาจทำด้วยวัสดุอื่น ๆ ใช้การเป่าลมทำให้เกิดเสียง เช่น

ฟลูต

ปิโกโกโล

โอโบ

คลาริเน็ต

อิงลิชฮอร์น

บาสซูน

แซกโซโฟน

(3) เครื่องลมทองเหลือง เป็นเครื่องดนตรีที่ทำด้วยทองเหลือง ใช้การเป่าลมทำให้เกิดเสียง เช่น

ทรัมเป็ต

เฟรนช์ฮอร์น

ทูบา

คอร์เน็ต

ทรอมโบน

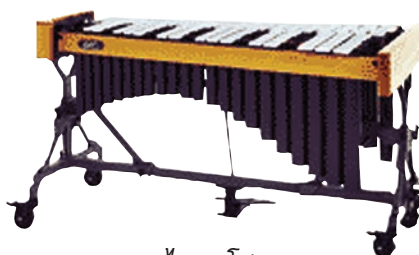
(4) เครื่องตีหรือเครื่องกระทบ เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้การตีทำให้เกิดเสียง เช่น

กลองสแนร์

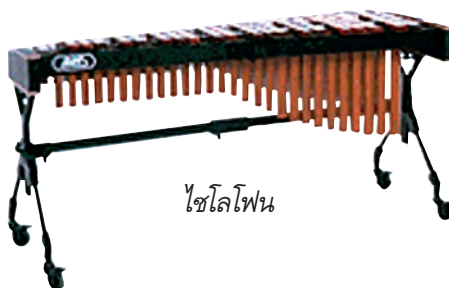
กลองทิมพะนี

ไวบราโฟน

กลองใหญ่

ไซโลโฟน

ฆูลาร์เบล

(5) เครื่องลิ่มนิ้วหรือคีย์บอร์ด เป็นเครื่องดนตรีที่มีลิ่มนิ้วเรียงกันเป็นแถว สำหรับกดด้วยนิ้วมือเพื่อทำให้เกิดเสียง เช่น

คีย์บอร์ด

เปียโน

อเล็กโทน

3.2 อัตราจังหวะ

อัตราจังหวะ คือ ความช้า-เร็วของบทเพลง ซึ่งบทเพลงจะมีอัตราจังหวะอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับผู้ประพันธ์เพลง

3.3 รูปแบบของบทเพลง

บทเพลงแต่ละบทเพลงมีรูปแบบแตกต่างกันออกไป เช่น ABA AABA ABAB

ตัวอย่างรูปแบบของบทเพลง

A DREAM IS A WISH YOUR HEART MAKES

from Walt Disney's CINDERELLA

Words and Music by MACK DAVID,
AL HOFFMAN and JERRY LIVINGSTON

A

Moderately

G B7 C E7

A Dream Is A Wish Your Heart Makes when you're fast a - sleep. In

Am Am7 D7 G Am7 D7

dreams you will lose your heart - aches; what - ev - er you wish for, you keep. Have

B

G Dm7 G7 C N.C.

faith in your dreams and some - day your rain - bow will come smil - ing through. No mat - ter

Am F7 G A7 Am7 D7 G

how your heart is griev - ing, if you keep on be - liev - ing, the dream that you wish will come true.

3.4 การประสานเสียง

การประสานเสียง เป็นองค์ประกอบดนตรีที่เกิดขึ้นมาจากการผสมผสานของเสียงมากกว่า 1 เสียง ทั้งการประสานเสียงของเครื่องดนตรีด้วยกัน และการประสานเสียงของเครื่องดนตรีกับการขับร้อง ซึ่งแต่ละบทเพลงก็จะมี การประสานเสียงแตกต่างกันออกไป

ตัวอย่างการประสานเสียงในบทเพลง (เพลงพระราชนิพนธ์พระปี่พาทย์)

Soprano

Alto

S.

A.

5

10

Chords: F, C°, C, C7, G7, C, C, Dm7, Em, C7, F, E7, F, G7, C, A7, Dm7, G7, C, Dm7, Em7, C7

Lyrics: ดี วัน ปี ใหม่ พา ให้ บรรดา เรา ท่าน รื่นรมย์ ฤกษ์ ยาม ดี เปรมปรีดิ์ ชื่นชม ต่าง สุข สม นิ ยม ยินดี

ตารางตัวอย่างการเปรียบเทียบความแตกต่างของบทเพลงแต่ละประเภท

ประเภทของบทเพลง/ ชื่อบทเพลง	องค์ประกอบของดนตรี		
	เครื่องดนตรี	จังหวะ	การประสานเสียง
เพลงไทยเดิม (เพลงราตรีประดับดาว)	เช่น ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงเล็ก ซออู้ ซอด้วง ซอสามสาย จะเข้ ฉิ่ง ฉาบ กรับ	จังหวะ 3 ชั้น 2 ชั้น และชั้นเดียวบรรเลง ตามลำดับ	มีการประสานเสียง ระหว่างเครื่องดนตรี หลายชนิด

ประเภทของบทเพลง/ ชื่อบทเพลง	องค์ประกอบของดนตรี		
	เครื่องดนตรี	จังหวะ	การประสานเสียง
เพลงลูกกรุง (เพลงรักข้ามขอบฟ้า)	คีย์บอร์ด กีตาร์เบส กีตาร์ ฟลูต แซกโซโฟน ทรัมเบ็ต	ช้า	มีการประสานเสียง ระหว่างเครื่องดนตรีกับ เสียงร้องและการล่อกัน ของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด
เพลงลูกทุ่ง (เพลงขอใจเธอแลกเบอร์โทร)	กีตาร์ กีตาร์เบส คีย์บอร์ด กลอง	เร็ว	เน้นการล่อกันของเครื่อง ดนตรี และมีการประสาน เสียงของนักร้อง ในช่วงกลางของเพลง
เพลงไทยสากล (เพลงคำยินดี)	กีตาร์ คีย์บอร์ด กีตาร์ เบส กลอง	ช้า	มีการประสานเสียง ระหว่างนักร้องหลักและ นักร้องประสานเสียง ตลอดทั้งเพลง
เพลงสากล (เพลง I'm yours)	กีตาร์โปร่ง กลอง คีย์บอร์ด	ปานกลาง	มีการประสานเสียง ระหว่างนักร้องหลักและ นักร้องประสานเสียงใน บางช่วงของบทเพลง และ มีการล่อกันของเครื่อง ดนตรีกับเสียงนักร้อง

จากตารางตัวอย่างการเปรียบเทียบจะเห็นได้ว่าบทเพลงประเภทต่าง ๆ มีองค์ประกอบของดนตรีที่แตกต่างกัน และบทเพลงแต่ละบทเพลงก็มีลักษณะเด่นแตกต่างกันออกไป นอกจากนั้นยังสามารถนำองค์ประกอบต่าง ๆ ของดนตรีมาวิเคราะห์บทเพลงที่ชื่นชอบ การวิเคราะห์บทเพลงจะทำให้ผู้ฟังเข้าถึงบทเพลงและเพิ่มสุนทรียภาพในการฟังมากยิ่งขึ้น

ฝึกฝนดนตรี

เปรียบเทียบความแตกต่างของบทเพลง
และเสียงของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดโดยเลือก
เพลงที่ตนเองชื่นชอบ

แหล่งค้นข้อมูล

1. ห้องสมุด
 2. เครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ
 3. กิจกรรมดนตรี
 4. ห้องดนตรี
 5. อินเทอร์เน็ต
 - คลังปัญญาไทย
- <http://www.panyathai.or.th>

สรุป

สร้างสสรค์องค์ประกอบดนตรี

1. การเปรียบเทียบองค์ประกอบดนตรีในงานศิลปะ

1.1 การเปรียบเทียบองค์ประกอบดนตรีในงานศิลปะแต่ละแขนง

ตารางเปรียบเทียบองค์ประกอบในงานศิลปะแต่ละแขนง		
ดนตรี	นาฏศิลป์	ทัศนศิลป์
เสียง	ผู้แสดง	สี
ทำนอง	การเคลื่อนไหว	รูปร่าง รูปทรง
อัตราจังหวะ	อารมณ์และความรู้สึก	จุดเด่น
การประสานเสียง	นาฏยศัพท์และภาษาท่า	ความกลมกลืน

1.2 เทคนิคที่ใช้ในการสร้างสรรค์งานดนตรีและศิลปะแขนงอื่น

การแสดงดนตรีไทยนอกจากจะบรรเลงเฉพาะดนตรีอย่างเดียวยังยังมีการนำเอาดนตรีไทยมาผสมผสานกับดนตรีสากล ประกอบกับการแสดงนาฏศิลป์และจินตลีลาต่าง ๆ ซึ่งเป็นเทคนิคการผสมผสานระหว่างดนตรีกับดนตรีและดนตรีกับนาฏศิลป์ได้อย่างลงตัว

2. การเลือกใช้อ้องค์ประกอบดนตรีในการสร้างสรรค์บทเพลง

2.1 การเลือกจังหวะในการสร้างสรรค์บทเพลง

จังหวะ หมายถึง ความสัมพันธ์ของเสียงกับเวลาหรือรูปแบบความสั้น-ยาวของตัวโน้ตในบทเพลง

1) จังหวะในทางดนตรีไทย ได้แก่

(1) จังหวะสามัญ หมายถึง จังหวะทั่วไป ไม่มีเครื่องดนตรีใด ๆ เป็นเครื่องให้สัญญาณจังหวะ

(2) จังหวะฉิ่ง หมายถึง การกำหนดจังหวะด้วยเสียงของการตีฉิ่งเพื่อให้รู้จังหวะเบาและจังหวะหนัก โดยกำหนดให้เสียง “ฉิ่ง” เป็นจังหวะเบา เสียง “ฉับ” เป็นจังหวะหนัก

(3) จังหวะหน้าทับ หมายถึง การกำหนดจังหวะด้วยเครื่องดนตรีที่ขึงด้วยหนัง เช่น กลอง ตะโพน เป็นต้น

2) จังหวะในทางดนตรีสากล ได้แก่

(1) จังหวะหนัก (strong beat) หมายถึง จังหวะที่มีความหนักกว่าจังหวะอื่น ๆ ภายในหนึ่งห้องเพลง

(2) ความยาว (duration) หมายถึง ความสั้น-ยาวของเสียงทุกเสียงที่อยู่ในทำนองเพลง ซึ่งเมื่อนำมาเรียงต่อกันทำให้เกิดจังหวะของรูปแบบทำนองต่าง ๆ

(3) เครื่องหมายกำหนดจังหวะ (time signature) ดนตรีจะดำเนินทำนองไปได้นั้น จำเป็นต้องมีเครื่องหมายเอาไว้ใช้กำหนดจังหวะเพื่อให้ดนตรีดำเนินในทำนองและความเร็วเท่ากัน

(4) **ความเร็วของจังหวะ (tempo)** หมายถึง ความเร็วในการเคาะจังหวะที่สม่ำเสมอ (down beat) ของบทเพลง จังหวะของเพลงจะเร็วหรือจะช้าขึ้นอยู่กับผู้ประพันธ์เพลงว่าจะกำหนดความช้า-เร็วเท่าไร

2.2 การเรียบเรียงทำนองเพลง

การเรียบเรียงทำนองเพลง เป็นจุดเริ่มต้นของการประพันธ์ทุกรูปแบบ ทำนองในดนตรีต่าง ๆ มักมีท่วงทำนองและรูปแบบเฉพาะตัว ทำนองของดนตรีที่ต่างภาษา ต่างวัฒนธรรม ก็มีรูปแบบของทำนองที่ต่างกัน

3. การเปรียบเทียบความแตกต่างของบทเพลง

3.1 เครื่องดนตรี

1) **เครื่องดนตรีไทย** เครื่องดนตรีไทยแบ่งออกได้ 4 ประเภท คือ

- (1) เครื่องดีด
- (2) เครื่องสี
- (3) เครื่องตี
- (4) เครื่องเป่า

2) **เครื่องดนตรีสากล** เครื่องดนตรีสากลแบ่งออกได้ 5 ประเภท คือ

- (1) เครื่องสาย
- (2) เครื่องลมไม้
- (3) เครื่องลมทองเหลือง
- (4) เครื่องตีหรือเครื่องกระทบ
- (5) เครื่องลิ่มนิ้วหรือคีย์บอร์ด

3.2 อัตราจังหวะ

อัตราจังหวะ คือ ความช้า-เร็วของบทเพลง ซึ่งบทเพลงจะมีอัตราจังหวะอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับผู้ประพันธ์เพลง

3.3 รูปแบบของบทเพลง

บทเพลงแต่ละบทเพลงมีรูปแบบแตกต่างกันออกไป เช่น ABA AABA ABAB

3.4 การประสานเสียง

การประสานเสียง เป็นองค์ประกอบดนตรีที่เกิดขึ้นมาจากการผสมผสานของเสียงมากกว่า 1 เสียง ทั้งการประสานเสียงของเครื่องดนตรีด้วยกัน และการประสานเสียงของเครื่องดนตรีกับการขับร้อง

กิจกรรมเสนอแนะ

1. สร้างสรรค์บทเพลงโดยใช้อัตราจังหวะต่าง ๆ ตามจินตนาการ
2. เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเพลงที่ชื่นชอบ 2 เพลง
3. ฟังเพลงไทยสากลและเพลงสากลแล้วเปรียบเทียบอัตราจังหวะ บอกรูปแบบของบทเพลง ลักษณะการประสานเสียง และบอกเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในบทเพลง

โครงงาน

นักเรียนเลือกปฏิบัติโครงงานต่อไปนี้ตามความสนใจ หรือคิดโครงงานขึ้นเองโดยขอคำแนะนำจากครู แล้วปฏิบัติตามขั้นตอนการทำโครงงาน

1. โครงงานสร้างสรรค์เครื่องดนตรีขึ้นเองโดยใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น
2. โครงงานแต่งเพลงง่าย ๆ โดยใช้องค์ประกอบดนตรี

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

นักเรียนสร้างสรรค์หรือประดิษฐ์เครื่องดนตรีจากวัสดุเหลือใช้เป็นเครื่องดนตรีตามจินตนาการหรือตกแต่งเครื่องดนตรีที่มีอยู่ให้เกิดความสวยงาม และเรียบเรียงทำนองเพลงขึ้นมาใหม่อย่างง่าย ๆ เพื่อนำไปประกอบการละเล่นต่าง ๆ หรือประกอบการทำกิจกรรมเพื่อความสนุกสนาน

คำถามทบทวน

1. องค์ประกอบด้านเสียงของดนตรี เปรียบเทียบได้กับองค์ประกอบทัศนศิลป์ข้อใด
2. จังหวะที่ใช้ในการสร้างสรรค์บทเพลงมีกี่จังหวะ แต่ละจังหวะสามารถพบได้ในเพลงแบบใดบ้าง
3. การประสานเสียงที่นิยมใช้กันในปัจจุบันมีกี่แบบ อะไรบ้าง
4. ถ้านักเรียนต้องร้องเพลง นักเรียนจะเลือกร้องเพลงอะไร เพราะเหตุใด
5. การเปรียบเทียบระหว่างงานดนตรีของตนเองกับผู้อื่น นักเรียนใช้หลักการอะไรบ้าง